

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. VI.

1 · 9 · 2 · 7

ŠT. 9.

VSEBINA 9. ŠTEVILKE Z DNE 1. SEPTEMBRA 1927.

Članki in razprave:

	Stran
Lokvar A.: Naše učiteljstvo na novih potih	185
Dr. Valenčič V.: Fašistovska »ustava dela«. (Konec.) . . .	187
Žebot Franjo: Viničarsko vprašanje. (Konec prih.) . . .	191
Dr. Goršič Fr.: O strokovnem pouku vojnih invalidov v Sloveniji. (Konec.)	193

Pregled:

Politični pregled:

Volitve v narodno skupščino. (Fr. S.)	197
---	-----

Kulturni pregled:

Še k naši umetnostni kritiki. (Dr. St. Vurnik.)	197
---	-----

Socialni pregled:

Socialni problemi Dalmacije. (B. Dulibić.)	198
Revije	199
Bibliografija	200

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Kodeljevo) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek, Poljanski nasip 2. Za Italijo je poverjeništvo v Gorici, Via Carducci 2. — Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

SOCIALNA MISEL

L. VI.

V LJUBLJANI, 1. SEPTEMBRA 1927.

ŠT. 9.

A. Lokvar:

· Naše učiteljstvo na novih potih.

V organizaciji našega učiteljstva so se izvršile v zadnjem letu tako temeljite izpremembe, da naš list ne sme molče mimo njih, če si noče naprtiti očitka, da prehaja važne dogodke v našem javnem življenju s zaprtimi očmi.

Že v juliju lanskega leta je večina slovenskega učiteljstva, organizirana v »Udruženju jugoslovanskega učiteljstva« sprejela na svojem pokrajinskem zborovanju v Celju »deklaracijo« z izrečnim poudarkom, da smatra svojo organizacijo za čisto stanovsko, nepolitično združenje. Neposredna posledica te izjave je bil izstop par stotin učiteljev, izrazitih somišljenikov SDS, češ da je UJU zatajilo s to izjavo svoj odločno »napreden« značaj. Sprememba v vodstvu z izločitvijo intransigentnih strankarskih članov, ter vstop vseh članov Slomškove zveze, ki se je ob tej priliki razpustila, so bili nadaljnji vidni, zunanji znaki spremembe ideologije slovenske učiteljske organizacije. Dolga desetletja je moralo stati katoliško orijentirano slovensko učiteljstvo izven vrst ostalih stanovskih tovarišev, ki so si hotè ali nehotè pustili vnašati v svojo organizacijo liberalna kulturnobojna stremljenja. Sicer so se opažali tupatam poizkusi že pred vojno prelomiti z liberalno tradicijo stanovske organizacije, toda ti poizkusi so se navadno zlomili ob partizanski nestrpnosti voditeljev organizacije. Bila je potrebna svetovna vojna in vsa povojna politična preganjanja, da je zmagala med učiteljstvom misel strogo stanovske orijentacije.

Danes stoji slovensko učiteljstvo v pretežni večini krepko strnjeno v čisto stanovski zvezi, pripravljeno solidarno braniti svoje koristi proti vsakemu škodljivemu izvenstanovskemu vplivu ter prepričano po trdih izkušnjah iz polpreteklosti, da je to edino prava pot, ki vodi do uspeha.

Pomenjalo bi pa brez drugega, precenjevati ta pojav v učiteljskih vrstah, ako bi famozna »deklaracija« ne imela drugih posledic za našo javnost, nego zgolj stanovsko-interesne za učiteljstvo samo. Res je, da ima tudi ljudstvo ves interes na tem, da je šolska deca izročena v vzgojo in pouk takemu učiteljstvu, ki se ne čuti igrača v rokah vsakokratnih režimskih strank, ker pomenja pravna in iz tega izvirajoča gmotna sigurnost istočasno tudi močno moralno hrbtenico vsakega posameznika, ki je neobhodno potrebna za plodonosno izpolnjevanje važnih socialnih dolžnosti zlasti učiteljskega stanu. Toda velik pomen deklaracije je iskati predvsem v njenih indirektnih posledicah, na katerih ravno je pa vse slovensko ljudstvo bitno zainteresirano.

Da vidimo! Učiteljska stanovska organizacija se ne more kratkoma postaviti v isto vrsto z organizacijami drugih strok. Dočim se skoroda vse druge delavske kategorije bore v svojih organizacijah v prvi vrsti za izboljšanje gmotnih in pravnih pogojev ter posvečajo svoji posebni socialni nalogi zelo malo ali nič pozornosti, stoji pri učiteljstvu ravno ta del organizacijske naloge tako v ospredju, da bi vsak učitelj brez izjeme najodločneje odklonil zahtevo, da se briga njegova strokovna organizacija le za dosego pravnih in gmotnih koristi, kot žaljivo insinuacijo. Učiteljevo delo v šoli in izven šole ni rokodelstvo, ki se — enkrat naučeno — vrši mehanično vse njegovo življenje. Šola in vzgoja naroda morata biti prilagodena časovnim potrebam, čeprav se morata zreti bolj ali manj sub specie aeternitatis. To prilagodevanje učiteljevega dela na vsakokratne razmere zahteva trajnega študija na podlagi temeljitega poznanja gospodarskih in kulturnih pogojev. Vse to delo je neizvedljivo po poedincu, marveč more biti le sad združenih moči. Zato bi moralo biti delo učiteljske organizacije vedno prežeto s stremljenjem, držati vzgojo in pouk na višku metodične in splošne znanosti.

V tem stremljenju so se pa že leta in leta čutili kvarni vplivi izvenstanovskih sil. Strankarska pripadnost je imela v učiteljski organizaciji tako veliko vlogo, da je zatemnjevala učiteljstvu jasen pogled na resnične potrebe ljudstva, ki se je spremenilo pod strankarskimi naočniki v maso volilcev.

In s tega vidika šele nam je mogoče pravilno oceniti ogromen pomen »celjske deklaracije«. Iz učiteljske zveze je izločen partizanski kriterij, učiteljstvo stoji mahoma neovirano pred ljudstvom, sklicujoč se neposredno na njegovo sodbo.

»Iz naroda za narod in z narodom navzgor k solncu in luči i mi in ves naš stan!« so bile leto dni po celjski deklaraciji zaključne besede poverjenika ob otvoritvi letošnje učiteljske delegacije v Kranju. Logična posledica osamosvojitve učiteljstva. Izločeno medsebojno trenje, izločeni strankarski vplivi, moralo je učiteljstvo vrniti se k viru svoje eksistence, k narodu, ako noče viseti med nebom in zemljo.

Kulturni pionir, ki je strašil doslej celo zadnjo generacijo po predalih učiteljskih listov, obeta postati istinitost, v neprecenljivo korist ljudstva in učiteljstva samega. Stremljenju po stiku z ljudstvom, ki se je zadnja leta vedno bolj in bolj rahljalo, odprla so se z deklaracijo na široko vrata in duri. Učiteljstvo je našlo samo sebe in prosto pot do naroda. Osrednja težnja oproščenih učiteljskih sil je dvig našega kmeta in delavca. Reforma naše osnovne šole in vprašanje socialne vzgoje naše mladine stopata z neodoljivo silo v ospredje naših aktualnih narodnih problemov. Le učiteljstvo, ki je v stalnem stiku z ljudstvom, ki je meso od mesa naroda, ki pozna natančno potrebe in dušo našega preprostega človeka, in ki živi z njim vred njegovo življenje, bo našlo pot do one vzgoje in izobrazbe, ki edini moreta ustvariti vse predpogoje za dvig

gospodarske in srčne kulture naroda. Liberalizem je vpeljal pri nas šolsko obveznost, toda njegova individualistična osnovna ideja je napravila iz šol suhoparne učilnice, kjer bi posel učitelja lahko vršile tudi gramofonske plošče.

V znamenju tega spoznanja se je vršilo letošnje pokrajinsko zborovanje slovenskega učiteljstva v Kranju in vsa slovenska javnost ima razlogov dovolj, da se veseli te spremembe v ideologiji našega najvažnejšega stanu. Res je, da bo moralo učiteljstvo intenzivno delati na svojem lastnem oblikovanju, če naj preмага razne predsodke iz dosedanjega svojega dela. Iz sprejetega delovnega programa nam pa seva vsa potrebna jasnost, s katero se učiteljstvo zaveda, da mu današnja predizobrazba ni dala onih temeljev, ki so potrebni za reorganizacijo našega šolstva, niti zadostnega družboslovnega spoznanja, ki bi edino moglo odkazati vsakemu poedincu njegovo pravo mesto v vrsti kulturnih delavcev. Da se ta vrzel izpolni, je učiteljska delegacija sklenila začeti takoj s prihodnjim šolskim letom s smotrenim samoizobraževalnim delom, ki naj zajame vse učiteljstvo, zlasti pa mlajše, da se umsko in etično dvignejo na ono višino, raz katero se jim bo nudil točen pogled na bistvo njihove naloge, obvarujoč jih možnosti, da bi izgubili z nebistvenim trošenjem svojih sil glavne cilje izpred oči.

Globoka uvidevnost najboljših izmed našega učiteljstva v stavljeno si nalogo in v usmerjenju edino pravih poti do nje nas navdaja z najboljšim upanjem, da gre sedaj v resnici za resno voljo, postaviti v doglednem času tisoče našega učiteljstva ob stran našega ljudstva. Bodočnost pa bo pokazala, koliko idealizma in socialnega čuta je zmožno naše učiteljstvo in ali niso naša pričakovanja preoptimistična. Ugotavljamo pa še enkrat, da vidimo novo, krepko voljo na delu in iz srca želimo, da bi učiteljstvo ne izgubilo one trdne vere v sebe, ki predstavlja gore.

Dr. V. Valenčič:

Fašistovska „ustava dela“.

(La carta del lavoro.)

(Konec.)

Če je plačilo določeno na podlagi akorda in ni izplačano najmanj vsaka dva tedna, mora prejemati delavec primerne predujme tedensko ali vsakih štirinajst dni. Nočno delo izven rednih perijodičnih vrstitev, mora biti plačano s primernim odstotkom več z ozirom na dnevno delo. Če je delo plačano po akordnem sistemu, morajo biti tarife določene tako, da more delavec z normalno delovno zmožnostjo zaslužiti še minimum nad temeljno plačo.

Delavec ima pravico do nedeljskega počitka, vpoštevati pa so tehnične zahteve obrata in pa zakoniti predpisi. Po enem letu neprekinjenega službovanja ima delavec v obratih s stalnim delom pravico do letnega

plačanega dopusta. Istotako ima delavec v teh obratih v slučaju, da je odpuščen brez lastne krivde pravico do odškodnine, ki se ravna po službenih letih. To odškodnino dolguje delodajalec tudi v slučaju delavčeve smrti. Delavčeva bolezen, ki ne presega določene dobe, ne razreši pogodbe.

Vsaka kršitev discipline in vsak akt, ki moti normalno poslovanje podjetja, s strani delavca, je kaznjiv; kazni so: globa, začasna odstavitev od dela in v težkih slučajih odpustitev brez odškodnine. Naloga posebnega zakona pa bo, da specifikira slučaje, v katerih je kazen mogoča.

Kolektivne delovne pogodbe veljajo tudi za delavce na domu. S posebnimi določbami bo država skrbela za higijeno in snago dela na domu.

Kakor smo videli, proglašča ustava dela delo kot socialno dolžnost. Ta določba obvezuje državo, da delavcem pomaga priti do dela in v ta namen služijo delavske posredovalnice. Te so paritetične in se nahajajo pod kontrolo korporativnih organov. Delodajalci imajo dolžnost sprejeti delavce vpisane pri posredovalnih uradih in imajo možnost — sledi prava fašistovska določba — izbrati med vpisanimi ter dati prednost strankinim pristašem in članom fašistovskih sindikatov.

Izpopolnjuje navedena sredstva socialno skrbstvo in pomoč. Fašistovska država ima za cilj: 1. izpopolnitev zavarovanja zoper nezgode, 2. izboljšanje in razširjenje zavarovanja materinstva, 3. zavarovanje zoper stanovske bolezni in tuberkulozo, njegov cilj je splošno zavarovanje zoper vse bolezni, 4. zavarovanje zoper neprostoovoljno brezposelnost, 5. posebne zavarovalne vrste dotacijskega zavarovanja za mlade delavce.

Stanovske organizacije morajo varovati interese delavcev pri zavarovanju. Podpora članov in nečlanov, ter vzgoja in izobrazba, predvsem poklicna, so glavne naloge strokovnih organizacij.

IV.

Novih sredstev, ki bi bila moderni socialni politiki še neznan, fašistovska ustava dela ne prinaša. Pač pa izkuša izrabiti vse pridobitve na socialnem polju, ki jih drugod deloma prakticirajo, deloma poizkušajo. Ni torej v originalnosti sredstev iskati njen pomen, ampak ta obstoji v tem, da država vsa ta sredstva prizna za svoja in za njih uspešnost zastavi svojo avtoriteto in moč. S tem zadobi njena socialna politika univerzalnost, ki v drugih državah, kjer je v veliki meri prepuščena interesentom, ne obstoja. Kolektivne delovne pogodbe, ker niso obligatorične, obsegajo le del delavstva, plačani letni dopusti ter odškodnina v slučaju odpusta ali pa smrti, sredstva ki predstavljajo najradikalnejše točke v ustavi, so omejena le na majhen del podjetij. Po ustavi dela morajo biti deležni vsi delavci v obratih s stalnim delom teh ugodnosti.

Gotovo bo kdo v ustavi dela zastoj iskal kakšnega predpisa o dolgotosti delovnega časa. Pa ustava dela ne kodificira osemurnega delavnika! Ni jasno kakšni razlogi so vodili avtorje, da niso sprejeli nobene določbe

glede maksimalnega delovnega časa, dočim so sprejeli določbe, ki gotovo niso večje važnosti. Najbrž pa se fašizem ni hotel vezati s kakšno rigorozno in neelastično določbo, ki bi znala v kakšnem slučaju postati neumestna. Določitev skupnega maksimalnega delavnika za vse vrste dela in za vse kategorije delavcev je praktično naravnost nemogoča, in veliko bolje je prepustiti specijalni zakonodaji, da določi meje. V Italiji obstoji od l. 1919. naprej osemurni delavnik v vseh glavnih industrijah, kar je bilo doseženo s kolektivnimi delovnimi pogodbami. L. 1923. ga je fašistovska vlada uvedla kot obligatoričen z zakonom, ki sicer vpoštevata tehnične zahteve produkcije, ki pa predstavlja uveljavljenje principa osemurnega delavnika in, ki, razen v kakšni manj važni točki, odgovarja washingtonskim konvencijam iz leta 1919., ki jih je Italija ratificirala, toda pogojno. Njena ratifikacija odvisi od ratifikacije Belgije, Francoske, Nemčije, Angleske in Švice.

Bistvo ustave dela je, da je vsa njena socialna politika postavljena pod kontrolo države. Za fašistovsko državo to seveda ni nič drugega kot dosledno izvajanje njenih principov. »Vse v državi in nič proti državi«, je geslo, ki ga ob vsaki priliki slišimo poudarjati od političnih voditeljev. Kako daleč gredo meje državnega delovanja in kje se začenjajo sfere, kjer je vmešavanje države nepotrebno, o tem je seveda mogoča debata. Fašizem, ki z ozirom na cilje in namene države sloni na idejah N. Macchiavellija in T. Hobbesa, je razširil delokrog države do skrajnih mej in utrdil njeno avtoriteto v notranjosti. Ni dvoma, da taka država lahko z uspehom zasleduje cilje, za čijih dosego je potrebna gotova moč in energija. Ustava dela govori sicer o solidarnosti vseh produkcijskih faktorjev, a ker ti pač ne pridejo vedno sami do sporazuma, je potrebno, da jih neka zunanja moč privede do tega. In ustava to že predvideva, ko postavlja interese države na prvo mesto.

Socialna politika, ki jo zasleduje ustava dela, bo nalagala italijanski državi in podjetnikom velika finančna bremena. Zna se zgoditi, da bo to oviralo njen razvoj v kakšni smeri, a treba je priznati, da se fišistovski voditelji tega zavedajo in skušajo na razne načine olajšati gmotne žrtve in omogočiti, da bi italijanska podjetja vkljub njim ostala sposobna za konkurenco na svetovnem trgu.

Že ustava dela sama določa, da je dolžnost delodajalskih sindikatov skrbeti za izboljšanje produkcije in za znižanje produkcijskih stroškov. Socialna politika stopi tu v organično zvezo s celokupno italijansko gospodarsko politiko. V programu, ki ga je razvil minister narodnega gospodarstva, Belluzzo, v svojem govoru v parlamentu 12. marca t. l. so navedena sredstva, ki imajo služiti znižanju produkcijskih stroškov. Minister zavrača mnenje, da bi se znižanje doseglo z znižanjem delavskih plač, ter povdarja dejstvo, da dobro plačani delavci koristijo produkciji radi njih večjega konsuma. Vzor italijanskemu gospodarstvu mora biti Amerika. Popolna izraba vseh sirovin, posebno domačih, izpopolnitev tehnične organizacije, k temu spada racijonalizacija dela, poglobitev znanstvenega

raziskovanja in razvoj kvalitetne produkcije so sredstva, ki jih je minister v svojem govoru priporočal industriji. Isti problem znižanja produkcijskih stroškov obstoji v poljedelstvu in tudi tu so ameriške razmere cilj.

Ker hoče država ščititi vse panoge produkcije, je rezultat seveda kompromis. To ne izključuje, da ne bi bilo poljedelstvo tista panoga, ki je fašizmu najbolj pri srcu, drugače pač ne bi mogli razumeti žitne bitke, ki stremi za tem, da napravi Italijo neodvisno od tujine v proizvodnji žita, a ki ima za posledico tendenco zvišanja žitnih cen, kar škodi industriji, ker ni brez vpliva na delavske mezde. Pa podobne nedoslednosti dobimo v gospodarski politiki vseh držav!

Je pa to en dokaz, da fašistovski vladi blagostanje delavcev ali kakšne pridobitne panoge ni samo namen, ampak namen le v toliko, v kolikor se to strinja z interesi države. Kateri so posamezni interesi posameznih stanov in države, o tem seveda sodi vlada, ki je nekak varuh vsega gospodarskega življenja. Interesentje sami nasproti državi ne morejo zadostno zastopati svojega stališča, in verjetno je, da so ob kakšni priliki žrtvovani drugim interesom, ker vlada ne more biti vedno nepristranska. Napačno je naziranje, da je država popolnejša kot individui, v vsakem slučaju je ravno tako nepopolna kot ti, ki jo sestavljajo in vodijo. Teorija o nadljudeh — ki se sami postavijo na čelo države — pa ni ravno za vsakega prepričevalna, je preveč nenaravna.

Eden izmed ciljev delavskih bojev je bil vedno pridobitev vpliva na vodstvo podjetij. Ustava dela sodelovanja delavcev pri vodstvu ne pozna, dasi bi se tudi v tem oziru mogla naslanjati na zglede. V Nemčiji so tako imenovani obratni sveti (Betriebsräte) delavski organi, ki imajo nalogo sodelovati pri vodstvu. Njih vpliv je bil v praktičnem oziru vedno manjši kot pa moralni. Delovanje obratnih svetov je omejeno le na zadeve, ki se tičejo razmerja med delavci in podjetnikom. Fašizem pa vidi v teh pojavih izraze parlamentarizma, nje hierarhični ideologiji odgovarja bolj vodstvo podjetnika samega, ki pa mora biti poslušen njegovim smernicam.

Pogrešamo pa v ustavi določbe za varstvo posebnih kategorij delavstva, tistih, ki so varstva najbolj potrebni, kot otroci, mladoletni in ženske. Kaka principijelna izjava o tem kakor tudi o varstvu delavcev proti nezgodam v obratu bi bila gotovo umestna. Ustava dela bi pa s tem na popolnosti pridobila.

Fašistovska Italija se sicer ponaša dostikrat, da hodi druga pota kot ostala Evropa, a izkušnja uči, da vsled medsebojne gospodarske odvisnosti nobena država ni v stanju, določati cilje svoje gospodarske politike brez ozira na druge. Neštevilni mednarodni kongresi in konference, ki so se bavile s problemi socialne politike in čijih rezultati so mednarodne pogodbe, ki se nanašajo na enako socialno zakonodajo, nam to potrjujejo. Če bo v ostalem svetu vladalo isto razpoloženje za odločno delavsko politiko, bo ostalo priznanje Italiji, da je na tem polju napravila odločne korake, če pa bi ostali svet zavzel proti italijanski socialni politiki od-

klonilno stališče, kar pa ni ne želeti in ne pričakovati, bi bil to hud udarec za italijansko gospodarstvo.

Če v kratkih potezah povzamemo sodbo o ustavi dela, pridemo do rezultata, da ta obsega posvetitev nekaterih važnih reform, vsled nekaterih med njimi se nahaja fašizem pred drugimi deželami. Toda delavci ne pozabljajo, da reforme veljajo samo v kolikor se udeležujejo v praksi. Da postanejo resnične, je potrebna sprememba socialnega miljeja, sprememba, ki jo pričakujemo lahko samo od delavskih organizacij. Absolutna svoboda organizacije delavcev in delodajalcev more jamčiti za socialen mir, za sporazum in skupno delovanje, kar je mogoče doseči le z dobro voljo obeh strank, sila države pa ne. Pa pri vsem tem ne smemo pozabiti besed Pavla Bourgeta, da pravo socialno delovanje ne obstoji samo v gradnji delavskih stanovanj, v borbi proti alkoholizmu, v reglementiranju delovnega urnika. Pravo delovanje je zdraviti duše, učiti jih prilagoditve na neenakosti usode, ki so postale bolešnejše vsled naraščanja lajšav.

Franjo Žebot:

Viničarsko vprašanje.

Viničarski stan, to je nekaj posebnega, nekaj, kar je znano večinoma samo na Štajerskem. Le deloma so doma viničarji, kakršne imamo tu pri nas, tudi na sosednjem Hrvaškem. V drugih vinorodnih krajih ta stan ni znan. Po dosedanjih ugotovitvah šteje viničarski stan približno 40.000 družin. Največ viničarjev biva v političnih okrajih Ljutomer, Ptuj in Maribor. So pa raztreseni tudi v okrajih Konjice, Šmarje, Celje in Brežice. Po mnogih občinah v ptujskem okraju (Haloze), ljutomerskem in mariborskem imajo viničarji večino. Vinogradi na Slov. Štajerskem obsegajo okroglo 26.000 hektarjev (2595 ha, 95 a, 55 m²). Na Kranjskem 10.159 ha. Od slovenskoštajerskih vinogradov obdelujejo viničarji gotovo približno tri četrtine vinogradne površine. Vina se pridelata na Slov. Štajerskem okoli 500.000 hektolitrov. Živi pa od pridelave vina v Sloveniji okoli 300.000 ljudi.

Da so viničarji v pravem pomenu besede štajerska posebnost in da so bolj ali manj v drugih deželah nepoznani, kaže dejstvo, da je zakon o viničarjih, tako zvaní viničarski red, v veljavi samo na Štajerskem. Odtod izvira tudi dejstvo, da v drugih delih države ne poznajo bede, v kateri se nahaja ogromna večina viničarjev, ne poznajo trpljenja, katero spremlja ubogo viničarsko paro od zibelke do groba. Radi tega nepoznanja viničarskih razmer še tudi do danes ni prišlo do spremembe viničarskega zakona in do zboljšanja razmer, v katerih živijo viničarji. Temu dejstvu imamo tudi pripisovati okolnost, da viničar ni oskrbljen ne za bolezen, ne za nezgode, ne za starost.

S saditvijo vinske trte se je ustvaril v Sloveniji tudi viničarski stan. Kakor znano, je zemlja bila v starih časih skoraj izključno last graščakov

in samostanov. Krčiti so morali naši ljudje gozdove in zasajati vinograde. Tako so nastali prvi viničarji. Zasajen vinograd ni bil last onega, ki ga je obdeloval, ampak last veleposestnika, grofa, viteza, samostana. Tisti čas še tudi kmet ni bil sam lastnik zemlje, na kateri je živel.

Po informacijah, ki sem jih zbral po naših krajih, se je viničarski stan začel na ta način:

Graččaki, samostani in drugi veleposestniki so imeli na svojih posestvih kmete, kmetske družine, ki so živele na združni način. Bilo je pravo kmetsko občestvo. Sinovi in hčerke, katerim v prvotni domači hiši ni bilo dovolj prostora, so dobili od graščaka, sporazumno s starosto (očetom) zadruge, prostor, kjer so si zgradili kočo. Dodeljena jim je bila zemlja. Ta zemlja s kočo vred je ostala last veleposestnikova, a oblast oziroma oskrbo nad njo je imel kmet, oče, načelnik skupne družinske zadruge — občestva. Tak sin ali hčerka, ki sta si zgradila na hribu kočo in zasadila vinograd, sta bila prva viničarja. Ko je bil kmet okoli leta 1848. rešen desetine in robote in je postal lastnik svoje zemlje, so tudi viničarji, kateri so imeli koče na kmetskem posestvu, prišli pod njega. Ljudje pa, ki so si postavili hišice na zemlji, ki je ostala še naprej v oskrbi veleposestnika samega, so ostali viničarji gospode.

Tu vidimo sedaj tisti pojav, ki je v zgodovini viničarskega stanu najbolj zanimiv: Kmet je postal sam svoj, svoboden, a viničar ne. In še drug pojav: kmetski viničar je ostal v družinskem občestvu s kmetovo družino, a gosposki (veleposestniški ali meščanski) viničar je bil izven občestva. Viničar pri kmetskem gospodarju je živel v tesnem družinskem občestvu z gospodarjem. Bival je sicer v posebni kočici, a z gospodarjem sta skupno zajemala hrano iz ene sklede, skupno sta delila vesele in žalostne čase. Družinski oče, kmet, ga je moral oskrbovati z vsem: dajati mu je moral hrano, obleko, obuvalo, sploh vse, kar je rabil zase in svojo družino. Skupno so obhajali poroke, krste, skupno žalovali ob pogrebih. Nekaj ostankov tega občestva med gospodarjevo in viničarjevo družino imamo še danes. V Jarenini, in sicer v družini Supanič-Šmirmaulovi, v lepem Vajgnu, imamo viničarske družine Božnikove in Drozgove. Ustno izročilo in tudi stari zapisniki pričajo, da to občestvo med gospodarjevo in družinami viničarjev datira nazaj v 18. stoletje. Zanimivo je, da se Drozgi in Božniki še danes faktično prištevajo k družini Supaničevi. Kadar so dobra leta, uživa vse dobrote z gospodarjem vred tudi viničar, a kadar je slaba letina, uime, deli trpljenje in žalost z gospodarjem tudi viničar.

Gosposki viničar, to je oni, ki je služil gospodi, je bil že od prvega početka navezan na samega sebe. Če je bil graščak, oskrbnik, valpet; »šafar«, dober, je bil viničar še kolikor toliko na dobrem. Joj pa njemu, ki je imel hudobnega, slabega gospodarja, oskrbnika ali šafarja. Tako je n. pr. znano iz ljudskih pripovedk, da so grad Hrastovec pri Sv. Lenartu zgradili grajski viničarji. Moj dedek so mi pripovedovali, da je bila tedaj

fako strašna suša, da so namesto vode rabili za malto slabo vino. A viničar ni dobil piti vina. Mnogo jih je umrlo od žeje.

Po letu 1848. so pokupili mnogo graščinskih vinogradov meščani. Tako so prišli viničarji iz grofovsko-graščinske pesti v roke nemškega meščana iz Gradca, Maribora in Ptuja itd. Občestvo med viničarjem in gospodarjem je tu popolnoma nehalo. Gosposki viničarji so morali za kruhom kot mlatiči, drvarji ali kot rokodelci, ko so šli pozimi v »štero«.

V starih zapisnikih se najdejo razni izrazi, kako so nazivali viničarje. Naš Slekovec je našel, da so že pred 300 leti graščinski spisi na Vurbergu, Ptuju itd. nazivali viničarje: vinicerl, vincer, weinzerl. Tako tudi danes v mnogih slovenskih krajih nazivajo viničarje: vajncerl, vincar, tudi gornik, gornjak in šele v zadnjih desetletjih je nastalo ime: viničar.

Viničar opravlja lastniku vinograda povečini vsa dela v vinogradu: rez, kop, vez, škropljenje in trgatev. Dela, ki jih mora navadno viničar sam opraviti so rez, kop in vez. Rigolanje, zasajanje, grobanje, škropljenje, žvepljanje in trgatev so običajna dela, ki jih mora opraviti gospodar, oziroma tista dela, ki niso stalna viničarjeva opravila. Za stalno delo dobi viničar stalno letno plačo (štunt, štant), za nepogojena dela pa dnino.

Skoraj povsod imata viničar in gospodar tako pogodbo, da mora viničar s svojimi ljudmi opravljati gospodarju tudi druga dela v gozdu, na njivi, sadonosniku itd. Za ta dela dobi »taberh« — dnino. Ima pa tudi pravico do brezplačne uporabe hiše, hleva, njive itd. Tu se precej razlikujeta viničarja, ki služita kmetskemu gospodarju ali meščanu. Kmet mora svojemu viničarju izorati polje, mu mora izvršiti navadne vožnje (drva, steljo), dočim meščanski viničar tega nima. Do pred vojne je bil gosposki viničar na boljem, ker je dobil vse plačano v denarju in je imel navadno tudi višji »štant« od viničarja, ki je služil kmetu. Vrednost denarja je tedaj imela veliko vlogo. Po vojni niso meščani povišali plače in dnjne tako, kot bi to zahtevala vrednost denarja, dočim so naturalije, ki jih dobi kmetški viničar, vendar razmeroma več vredne. N. pr. če je gosposki viničar dobil za »štant« prej 100 kron, dobi danes samo 100 dinarjev.

(Konec prih.)

Dr. France Goršič:

O strokovnem pouku vojnih invalidov v Sloveniji.

(Konec.)

3. Troški pouka.

Troškov za oskrbo reeduciranih vojnih invalidov (prehrana in obleka) je bilo povprečno na eno osebo:

do konca leta 1921.	. . . . .	Din	3.718·57
" " " 1923.	. . . . .	"	9.096·30
" " " 1924.	. . . . .	"	10.741·95
" " " 1925.	. . . . .	"	11.227·50

v letu 1925	Din	11.722·50
„ „ 1926	„	15.775·30

Po tem ključu dosežajo troški pouka reeduciranih vojnih invalidov naslednje zneske:

do konca leta 1921 za 125 oseb	Din	464.850—
v letu 1922 „ 60 „	„	269.960—
„ „ 1923 „ 56 „	„	402.650—
„ „ 1924 „ 53 „	„	526.550—
„ „ 1925 „ 39 „	„	428.700—
„ „ 1926 „ 37 „	„	501.900—
skupaj		Din 2,594.610—

K temu je prišteti še izdatke za podarjeno orodje, in sicer:

za 38 čevljarjev à Din 4000—	Din	152.000—
„ 37 krojačev „ „ 3500—	„	129.500—
„ 1 pleskarja „ „ 3500—	„	3.500—
„ 6 sedlarjev „ „ 4000—	„	24.000—
„ 13pletarjev „ „ 1000—	„	13.000—
„ 1 ščetkarja „ „ 3500—	„	3.500—
„ 3 brivce „ „ 3500—	„	10.500—
„ 1 kovača „ „ 3500—	„	3.500—
„ 6 urarjev (razno)	„	21.434—
„ 1 zlatarja	„	1.500—
„ 1 rezbarja	„	3.500—
„ 1 mizarja	„	3.500—
„ 2 gozdarja	„	4.388—
„ 2 ključavničarja à Din 3500—	„	7.000—
„ 2 kolarja „ „ 3500—	„	7.000—
„ 1 fotografa	„	3.500—
„ 1 tapetnika	„	4.000—
„ razno orodje in učila	„	24.978—
skupaj		Din 420.300—

tako, da dosežejo vsi stroški reedukacije znesek **Din 3,014.910—** ali za eno osebo povprečno znesek **Din 8148·40**.

III. Vprašanje likvidacije.

Iz gornjega se razvidi, da so letni oskrbninski troški za eno osebo od Din 3718— v letu 1921. in prej narasli do leta 1927. na Din 15.975—, to je skor na dvakratni znesek povprečka vseh reedukacijskih stroškov za eno osebo (Din 8148·40).

Zato je jasno, da se bo v bodoče, t. j. že v letu 1927. ta številka v obratnem razmerju z viševala, čim manj bo vojnih invalidov, ki se nahajajo še v reedukaciji.

V reedukaciji je v Sloveniji sedaj:

vojnih invalidov še	35
a na novo dovoljen je strokovni pouk še	3

tako, da je sedaj treba računati s številom 38

Pregled onih 35 vojnih invalidov, ki so v začetku leta 1927. še v strokovnem pouku v invalidskem domu v Ljubljani, se vidi na nastopni tabeli 3. Prijavljeni trije novi vajenci še niso v zavodu. Pouk bi dovršili vsekako v letu 1929.

Strokovni pouk bo torej dovršilo:

v letu 1927.	20 oseb
„ „ 1928.	12 „
„ „ 1929. pa 3+3	6 „

Ker se stalež oskrbovancev rapidno manjša, znesek izdatkov za strokovni pouk pa večja, izgublja svojo pravico obstanka invalidski dom ljubljanski kot zavod, ki služi oskrbovanju vojnih invalidov, ki so v strokovnem pouku. Od sedanjih svojih 35 oskrbovancev ima vrhu tega 11 (enajst) relutantov in samo ostanek 24 vajencev je na stanovanju in hrani v zavodu. Invalidski dom je torej svojo nalogo v glavnem že dovršil. Položaj zahteva, da se ta zavod čimprej, najkasneje pa konec budžetskega leta 1927./28. ukine.

Istočasno bo treba preostale oskrbovance relutirati. Napačno bi bilo pozvati te deloma izučene vajence in učence v kako invalidsko šolo n. pr. v Zagreb. To bi se dalo vzeti v pretres samo glede novih prosivcev, nikakor pa ne glede oseb, ki so že vajenci kake obrtne zadruge ali učenci kake slovenske šole.

Ker se je reedukacija po dosedanem načinu približala že svojemu koncu, ni bilo odveč, da smo podali kratek pregled dela invalidske uprave v panogi strokovnega pouka vojnih invalidov v Sloveniji. Ęno pa je treba ugotoviti in sicer nastopno. Ako bi kdo izsledil iz tega izvajanja, da je bila dosedanja metoda, ki je odklanjala invalidsko šolo, draga, pa je gotovo, da država svojega denarja ni potrošila za man, nego ona je ustvarila 370, dosti veliko četo večnoma izbornih rokodelcev. Pri tem pa je država prištedila denar, ki bi ga bila izdala za ne dosti manj drago invalidsko šolo. Njeno delo je bilo v tej stroki popolnoma efektivno. Da je bil strokovni pouk v primeri z razmerami v drugih pokrajinah države res nekoliko drag, temu dejstvu vzrok so napredovane obrtne razmere na severu države, ki jih ni bil upošteval zakonodavec, pa je bilo prav radi tega treba, da jih je naknadno uvaževala državna invalidska uprava.

Tabela 3.
Pregled vojnih invalidov, ki so v letu 1927 še v reedukaciji.

Šte- vilo oseb	Rokodelstvo	Dovršili bodo strokovni pouk leta oziroma meseca																									
		1927									1928									19:9							
		I	II	III	IV	V	VI	VIII	X	XI	II	III	IV	VI	VIII	X	XI	IV	VI								
1	mečanska šola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
3	stavb. obrtna šola	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
1	rudarska šola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	glasbena šola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	rezbarska šola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
6	pletarska šola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	krojačev	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	čevljarjev	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	urarjev	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	mehanikov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	ključavnničarjev	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	knjižgovezov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	knjižgovezov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	trgovskih vajencev	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	mesarjev	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	zidarjev	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	strojnikov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1	kolarjev	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
35		1	1	1	3	1	7	1	1	1	1	1	1	1	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
		20															12										3

Politični pregled.

Volitve v narodno skupščino v znamenju državne konsolidacije. Dne 15. junija je bila narodna skupščina razpuščena ter volitve razpisane za 11. september, nova skupščina pa sklicana na izredno zasedanje na dan 5. oktobra 1927. Vlada je motivirala razpust narodne skupščine z ugotovitvijo, da doseđajna zakonodajna delavnost narodne skupščine ni zadovoljila stvarnih potreb države in je zakonodajstvo zastalo. V tem zmislu je vlada pričela volivno borbo proti tistim poslancem največje stranke v državi, ki jih je smatrala za koruptne in za oviro zakonodajstva. To bi se dalo izraziti tudi z besedami: Prečistiti je treba najmočnejšo stranko v državi, narodno-radikalno stranko, ki je bila dosedaj stožer v parlamentarnih koalicijah in parlamentarnem delovanju, vse drugo bo prišlo samoposebi. G. Velja Vukičević, ki je bil prevzel to veliko in težko nalogo, si je predhodno s pritegnitvijo vladeželnega krila Davidovičeve stranke v vlado zavaroval hrbet; da si utrdi svoje stališče v radikalni stranki, v kateri je imel pričakovati hudo borbo proti sebi, je napravil s SLS dogovor, da bo SLS po volitvah vstopila v vlado in Jugoslovanski klub v tesnejšo vez s parlamentarnim klubom narodnoradikalne stranke. Jugoslovanski klub je na tako ponudbo pristal, ker je tudi v interesu SLS, da bo mogla v Uzunovičevi vladi započeto delo dovršiti in s tem mnogo doprinesti k reševanju gospodarske krize, za izboljšanje državne uprave in dograditev življenja sposobnih oblastnih skupščin.

Kako bo ta volivna borba iztekla, je skoro nemogoče prorokovati. Vprašanje je, ali bodo volivci po vsej državi namen in pomen teh volitev razumeli. Če ne, se zdi, da se obetava ponovne volitve, ki bi vsekakor prinesle razčiščenje ali pa nevarnost, da bi pri merodajnih krogih nastopilo prepričanje: Država za demokracijo še ni dozorela. To bi pa pomenilo zlo, ker bi takemu prepričanju sledila diktatura v kakršnikoli, četudi v zelo omiljeni obliki. Zdi se, da se pašičevci tega kolikortoliko zavedajo, ker je že pokojni Pašić pred svojo smrtjo zatrjeval, da se je treba boriti za parlamentarizem.

Morda nam volivna gesla posameznih strank nekoliko razjasnijo, kako utegeje volitve izteči: volivno geslo sedanje vlade, ki smo ga zgoraj ob kratkem označili, je brez dvoma učinkovito. Njeni nasprotniki v radikalni stranki so brez stvarnega gesla, ali se naslanjajo na ugled pokojnega Pašića v ljudstvu in se proglašajo kot njegovi politični dediči. Davidovič se naslanja na demokracijo svoje stranke, naglašujoč potrebo popolne svobode pri volitvah. Vsled razkola v radikalni stranki, ki ponekod nastopa kar

s 5 listami, bo brez dvoma žel kot tertius gaudens, kakor tudi zemljoradniki. Radič, vsled svoje netaktnosti in zavezniške nezanesljivosti, je zaenkrat obsojen na osamljenost kakor Pribičević s svojo stranko, ki pokazuje prve znake razpadanja. Radičovo volivno geslo je: kmečki razredni boj proti »pokvarjeni gospodi!« in napihovanje, da bo dobil nad 100 mandatov. Skušal je navdušiti hrvatske mase s trditvijo, da bo vsa Makedonija njegova, pa vključ denarnim ponudbam ni mogel dobiti niti potrebnih podpisov za svoje liste in se zdaj izgovarja, da mu jih je policija onemogočila. Pribičevićovo geslo je še vedno državno in narodno edinstvo in borba za — parlamentarizem. Jug. muslimanska organizacija obeta v tesnem naslonu na Davidovičevu stranko zaščito muslimanskega prebivalstva, SLS gradi svojo bodočnost na temelju svojega programa in se sklicuje na svoje ne male uspehe, ki jih kot edina stranka v državi more pokazati. Njeno volivno geslo je: Boj gospodarski krizi in finančna dograditev oblastnih skupščin, kar pomeni ogromen korak naprej v uresničenju njenega avtonomističnega programa. Vse druge stranke v tej volivni borbi ne pridejo resno v poštev, razen HPS, ki ima v bistvu isti program kakor SLS.

Fr. S.

Kulturni pregled.

Še k naši umetnostni kritiki. V prvi številki Socialne Misli je g. Fr. Erjavec pod naslovom Naša literarna kritika pokazal na marsikatero slabo stran naše slovstvene kritike in kritičnih razmer. Povabil je pa še mene, da napišem člančič o današnjih razmerah na polju umetnostne kritike sploh, o razmerju med umetnikom in kritiko pri nas in o razmerju med tema in občinstvom.

Občinstvo v splošnem smatra danes umetnost, še bolj pa kritiko za malo važni v življenju, ki se je po vojni nekam ameriškanski zasukalo in dobilo značilen pečat lova za dinarji. Žal, duh časa je tak in nobeno pero, noben čopič, nobene note ga ne bodo predrušile. Morda bodo celo čez tisoč let pisali o teh rečeh kot kurioznostih iz davnine, kakor mi pišemo o srednjeveških skakačih, vizionaristih in vražah — toda komu je dano prorokovati? Morda pridejo umetnosti zopet boljši časi, da bo zopet veljala več ko denar in se bo Beethovnova skladba zopet višje cenila od porcije obare... Naj bo že kakorkoli, govorimo o sedanjosti, kakor je že žalostna.

Dočim so veljali umetniki, recimo, v srednjem veku, za rokodelce in se podobno cenili, je njih cena odtlej jela trajno rasti in na višku modernega individualizma so

dobili tisto skrivnostno gloriolo, ki jih je v naših očeh storila za nadljude, ki so nam enostavno diktirali. To je šlo tako daleč, da smo morali priznati vsakogar, ki je trdil, da je umetnik in da ima talent. Baš zadnjih dvajset let je bil talent v umetnosti tako absolutno vse, da so trdili, da umetnik ne sme ničesar drugega znati in razumeti kakor le svoj talent. No, poznali smo in čedalje več jih poznamo, talentov, ki so duševno prazni kakor zvoneci bobni ali tako majhnega duševnega obzorja, da izobražencu nimajo prav ničesar drugega povedati čisto kakor to, da imajo, recimo, nekaj tehnike, talent in nadčloveško mero drznosti in domišljivosti, kar za umetnika še ni dosti. Zde se mi ti ljudje kakor kanoni, ki bi hoteli streljati brez krogle, zakaj, ljubi talent, ki se »znaš izražati«, kaj boš pa, hudirja iz sebe izrazil, če v tebi ničesar ni? Tu tiči najopasnejše. Potem so naše »majhne razmere« tu. Včasih so umetniki potovali, si širili obzorje, se orientirali, si plemenitili ukus ob umetninah starih, študirali umetnost — sedaj vsega tega ni; dejstvo, da si »osebnost« ali da se za tako imaš, je dovolj.

Tu imamo dvojce debelih vzrokov gnjilobe nekega dela naše umetnostne produkcije, ki se za vraga ne premakne s točke tega, kar je v Evropi že davno stara šara. Kako boš, človek, sodobno mislil in čutil, če pa sploh ničesar misliti nisi zmožen? Oziroma, kako se boš »razvijal«, če pa se imaš, o umetnik, za takšnega, ki je »osebnost« in s tem zaključen fakt, na višku stoječ?

Evo vam vzroka, zakaj stilno le izjemoma napredujemo in le slučajno včasih tapnemo v stopinje Evrope, pa se čudimo, zakaj nas ta neče priznati!

Tule, mislim, treba kritike. Odločne in neizprosne liki Fr. Levstikov kramp, orientirane in take, ki kaj zna in ve.

Žal, je naša večinska, glasbena, slovstvena... kritika drugačna. Prvič je takšna, kakršni smo vsi Slovenci: manjka ji gibčnosti duha, zato razume umetnike novotarje šele, ko jih je že ubila, ob nastopu jih strga samo zato, ker so novi in ker se ji globlje o stvari ne ljubi misliti. Taka je tudi publika. Drugič nismo do nedavno imeli umetnostne in slovstvene in še danes nimamo glasbene stolice na univerzi, ki bi skrbele za strokovno umetnostno izobrazbo.

Glasbena kritika večine — tam je primeroma najbolj divje. V krogu, kjer vodilni močje pobijajo Bach-Beethovnov strup in kjer kons. profesorji kompozicij pobijajo Beethovna, dasi mu še daleč niso dorastli, tam vlada v pojmi, ki so kaj več kot samo rokodelski ali tehnični, takšna kitajščina, da je joj. Pod besedo »stil« razume neki naš ugleden operni skladatelj — ne vem kaj. Rekel mi je: »Z opero sem domala gotov, le še zadnji košček stila me čaka.« Tam gre v kritiki še vedno na »zdenje«, pa brez umet-

nostne analize in brez vsakojake metode. Ne vedo, kje da smo z našo glasbo in kje je evropska glasba, ne vedo kaj in zakaj in česa treba. Resna, strokovna kritika z moderno metodo se tam odkloni, ker so ljudje prekomodni ali nezmožni, da bi jo razumeli. Preden pa so jo skušali razumeti, so jo obsodili — tako iz ženialnosti, ker se lepše poda, če v kavarni z eno samo besedo položiš na tla ves svet, kakor pa če napenjaš možgane!

Taka, kakršna je naša večinska kritika, ne more koristiti ne umetnosti ne publiki, zato jo umetniki pobijajo, publika pa ne čita in resni kritiki se jemlje s tem ves ugled. Največja odgovornost za te razmere zadene — naše urednike, ki dopuščajo vse.

V kritiki upodablajočih panog je zadnje čase nekaj odleglo, ker so jo zasedli umetnostni seminaristi. Ne bi rad delal reklame za nas, toda i najhušji razgrajči iz odklonjenih vrst umetniških ničel priznajo, da vemo, kaj delamo, da imamo za delo potrebno orodje in da kritike nimamo le za cilj.

Slabše je pri literatih. Da ne govorimo o politični, osebni, neorientirani in pustolovski vrsti, nego o oni, ki se »resno trudi«. Pogrešam umetnostne raziskovalne metode in nahajam le vse preveč subjektivnega filozofiranja in psihologiziranja, ki skoro nikoli ne zadene literarne umetnine kot umetnostnega organizma, nego skoro redno le povsod predmet umetnine. O Hlapcu Jerneju sanjajo in ugibljejo, postavim, kako bi mislil, če bi bil kočijaz in ne hlapec. Še črke niso povedali o umetnostnem organizmu, čigar zobci izraznih sredstev, figure v kompoziciji se tako čudovito paralelno ujemajo v red, ki raste iz tal izraznosti subjektivnega idealizma n. pr. pri Cankarju itd. In pa, »kritika« je postala subjektiven, poetski izliv z refrenom »meni se zdi«. Kaj meni mar, človek, kaj se tebi zdi? Jaz hočem, čitajoč kritiko, vedeti, kakšna je knjiga, kakšna je umetnostna oblika literarne umetnine in kakšen pomen ima na polju pripadajočega umetnostnega hotenja pri Slovencih in v Evropi, nič me pa ne zanima, kakšno je, o literarni kritik, tvoje, čisto puhlo nakičeno zdenje!

Dr. St. Vurnik.

Socialni pregled.

Socialni problem Dalmacije. (Konec.) Dalmacija ima more, vodenu snagu i upravo divno podneblje. Jadranska obala Jugoslavije, koja predstavlja značnu crtu od 600 km, a efektivnu je radi razvedenosti obale znatno veća, vrlo je zgodna i bogata za pomorsku privredu. Osim brodarstva dolazi u obzir ribarstvo, koje je u Dalmaciji primitivno. Ribarstvo može i opet racionalizmom da bude znatno unapri-

jedeno i da osigura opstanak baš onoj emigraciji, koja se iz primorskih krajeva rekrutira.

Budućnost Dalmacije jest u industriji. Onaj procenat stanovništva, koji mora da napusti radi manjkavosti zemlje poljoprivredu, nužno ide u tvornicu. G. 1900. se bavilo 83:77 procenata stanovništva Dalmacije agrarnom privredom, a samo 4:10% (30.374) bavilo se trgovinom i prometom te 5:18% (24.714) obrtom. Od 1910. g. je stanje stvari znatno promijenjeno. Po zadnjim podacima kod okružnih ureda za osiguranje radnika u Splitu i Dubrovniku bilo je upisano 23.561 radnika. Koliko pak radnika nije upisano, teško je ustanoviti. Broj industrijskog radništva, sezonskih radnika i proletarijata danas prevazilazi daleko 130.000 duša. Centri velike industrije Šibenik i Split imaju već radništvo koje nema više ničega agrarnoga, nego je vezano uz tvornicu (npr. industrija kamena i zemlje oko 4000, industrija 1500, kemijska industrija 1500 itd.). Nadnice su vrlo žalosne (poprječna nadnica je 28—30 Din za nekvalifikovanog radnika, a redovito mnogo manja). Tvornice cementa, karbida, cijanamida i one koje se budu otvarale (aluminijum i t. d.) uposlile svu silu radnika, koji će postati proletari, jer je teško verovatno da će kapitalistička praksa u Dalmaciji biti ista blaža. Ali ekonomski problem Dalmacije daće se riješiti samo jakim aktivnošću na industrijskom polju. Pitanje je, koliko će u budućoj industriji biti angažiran strani kapital — danas on vlada u krupnoj industriji Dalmacije! — i da li ne će u industriji sudjelovati općine.

Dalmacija ima možda najjače od svih pokrajina i svoj upravni ili bolje recimo autonomistički problem. Teško da je igdje opravdana decentralizacija uprave i državne vlasti kao baš u Dalmaciji. Ona predstavlja sa svojim zaledem jedno primorje države, jedan kraj, čije potrebe ne mogu razumjeti drugi. Pitanje je spor pomorske privrede. Ribarske odnose teško da bi ikad mogao beogradski parlamenat da riješi. Dalmacija bi morala, kao nekad u nedavnoj historiji predstavljati od Kastva do Bara jedan veliki primorski teritorij sa pripadajućim zagorjem. To traže ekonomski momenti, koji se tako brzo razvijaju da svaka spora asanacija baca godišnje iz Dalmacije 3000 duša. Kako li se krivo prosuduje pitanje asanacije ekonomske krize Dalmacije, dokazom nam je i poznato pitanje agrara u Dalmaciji, koje se već sedam godina vuče. U Dalmaciji postoji jedan kolonatski odnošaj, koji uz razne varijante biva okarakterisane time, što seljak obrađuje zemlju tuđeg privatnika i od prihoda daje negdje peti, negdje četvrti, pa čak i treći dio godišnjeg prihoda gospodaru. Da taj odnošaj treba odstraniti, svakako je očevidno. Novi Šibenik - Predavčev nacrt zakona predviđa rješenje otkupom. Formulo za otkup će se naći, ali valja naglasiti da

time još nije riješena agrarna kriza. Za to treba škola, treba uzirnih ekonomata, treba — smisla. Sve to mogla bi riješavati samo skupština zainteresiranih krajeva.

To je veliki problem Dalmacije. Kako brzo, dobro i sigurno sistemom zadruga, sistemom samopomoći organizirati ekonomski život na Jadranu i time doprinijeti velik udio prosperitetu države. I to bi »gladna Dalmacija« mogla — i još kako mogla!

B. Dulibić.

Revije. Radnički pokret — Sarajevo, Radnički dom. Socialistični mesečni časopis izhaja drugo leto. Izdajatelji in uredniki: Jovan Jakčić, dr. Mojzije Zon in drugi. Glavni sodrudniki v prvem letniku so bili: Jovo in Sreten Jakšić, Bogdan Krekić, Dragiša Lapčević (Starosta srbske socialne demokracije), Živojin Cvetković; izmed Slovencev Filip Uratnik. V tej številki prvega letnika je redakcija začrtala smer revije. Revija nima nobene specialne orientacije in ni glasilo nobene frakcije. (V Bosni obstoji namreč socialistična grupa braća Jakšići.) V prvi številki letošnjega letnika pa redakcija konstatira, da je bila revija enostranska. (Glasilo grupe braća Jakšić.) Vsaka številka se deli na oficijelne članke in razprave, preglede, knjižne ocene in beležke. Članki so pisani v latinici in cirilici. Članki v slovenščini so zelo redki (Filip Uratnik). Prvi letnik je prinesel sledeče važnejše članke izpod peres zgoraj omenjenih sodrudnikov. Živojin Cvetković piše o zedinjenju delavskega razreda na socialnodemokratski podlagi, Jovo Jakšić nam poda stanje delavskega pokreta v Bosni in Hercegovini, Bogdan Krekić poroča o balkanski strokovni konferenci, Filip Uratnik načena problem brezposelnosti in emigracije v Sloveniji. Poleg teh navedenih člankov je še mnogo drugih, ki pa niso tolike važnosti. — Mnogo aktualnih stvari najdeš tudi v pregledih, ki se dele v gospodarskega, strokovnega, socialnega, ženskega, kulturnega, zadrudnega, konsumnega in omladinskega. Bogate so tudi beležke. — Revija je maksistična, izdaja jo socialistična grupa Jovo in Sveten Jakšić, ki izdajata poleg te revije še tednik »Glas Svobode«. — Revija je važna za vsakega, ki se zanima za gospodarska vprašanja, posebno pa za nas Slovence, ki nimamo vpogleda v delavski pokret v Bosni in Srbiji. J. L.

NAROČNIKOM!

Zaradi velike nemarnosti nekaterih naročnikov, ki kljub vsem opominom ne poravnajo svojih obveznosti, smo prisiljeni izdati to in prihodnjo številko v skrčenem obsegu. To naj bo vsem prizadetim zadnji, glasen opomin.

Uprava.

Bibliografija.

Slovenska socialna literatura za prvo polovico 1, 1927.

Priobčujeje Milan Valant.

I. Knjige in brošure.

- Uratnik Filip: Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1925. in 1926. Založila Delavska zbornica za Sl. — Ocene: E(rjavec) »Soc. Misel« št. 4, str. 95. — Žužek Franc, »Slovenec« št. 60, str. 6.
- Ušeničnik dr. Aleš: Socialna ekonomija. Izdala in založila Orlovska podzveza. — Ocene: A. H. »Soc. Misel« št. 1, str. 24.

II. Časopisi in časniki.

- Bahum A.: Bolniško zavarovanje železničarjev. »Del. Politika« št. 33, str. 3, št. 38, str. 3.
- Bleiweis - Trsteniški dr. Demeter: Pomen preventivnih mer in ocenjevanja individualnega lečenja. »Radniška zaščita« št. 1, str. 2.
- Bohinjec dr. Joža: Zdravniško vprašanje v našem socialnem zavarovanju. »Radniška zaščita« št. 2, str. 85.
- Bole Josip: Naloge lajškega nadzorovanja. »Radniška zaščita« št. 3, str. 156.
- Bohinjec dr. Joža: Zakaj je naše nezgodno zavarovanje pasivno. »Jutro« štev. 107, str. 6.
- Brecelj dr. Anton: Naše zdravstvo in soc. politika. »Slovenec« št. 93, str. 1.
- Čampa dr. Al.: Nemški načrt gospodarskega parlamenta. »Soc. Misel« št. 2, str. 45.
- D.: O naši izseljeniški službi. »Slovenec« št. 56, str. 6, št. 57, str. 6.
- Erjavec Fran: Proračun ministrstva za socialno politiko. »Soc. Misel« št. 1, str. 23.
- Erjavec Fran: Pregled zgodovine delavskega gibanja med Slovenci. »Soc. Misel« št. 1, str. 16, št. 2, str. 39, št. 3, str. 6, št. 4, str. 87, št. 5, str. 113, št. 6, str. 136.
- E. K.: Pravilnik o zaposlovanju oseb, zaščitnih z invalidskim zakonom. »Slovenec« št. 68, str. 5.
- F. Z.: Naloge delavskih sindikatov. »Slovenec« št. 53, str. 7.
- F. A.: Socialni položaj avstrijskega delavstva. »Soc. Misel« št. 6, str. 143.
- Gantar dr. K.: Naši prvi sociologi. »Socialna Misel« št. 6, str. 134.
- Gošar dr. Andrej (ekspoze): Socialna politika v naši državi. »Slovenec« štev. 70, str. 1.
- Gosar dr. Andrej: Delo v bivši vladi. »Pravica« št. 19, str. 1.
- Gosar dr. Andrej: O davku na plače zasebnih delavcev. »Pravica« št. 26, str. 1.
- J. P.: Kriza v bolniškem zavarovanju in delavstvo. »Del. Politika« št. 48, str. 3.
- J. Š.: Konec naše socialne politike. »Soc. Misel« št. 2, str. 44.
- J. Š.: Denarno podpiranje brezposelnih. »Socialna Misel« št. 3, str. 70.

- jb.: Naša izseljeniška služba. »Jutro« št. 5, str. 7.
- P.: Naše izseljenišvo. »Slov.« št. 64, str. 9.
- P. V.: Socialne razmere na Kitajskem. »Slovenec« št. 80, str. 6.
- P. V.: Mednarodni urad dela v preteklem letu. »Slovenec« št. 80, str. 6.
- S. K.: Družinsko zavarovanje. »Delavec« št. 1, str. 2.
- S. K.: Še nekaj o zavarovanju. »Delavec« št. 2, str. 2.
- Žužek Fr.: Proračun Delavske zbornice za čas od 1. avg. 1927 do 31. jul. 1928. »Slovenec« št. 62, str. 7.
- Nepodpisani: Brezposelna kriza v Franciji. »Slovenec« št. 39, str. 7.
- Brezposelnost v Franciji. »Nova Pravda« št. 11, str. 1.
- Bolniško nezgodno zavarovanje in lesno delavstvo. »Pravica« št. 5, str. 2.
- Davek od zaslužka ročnih delavcev. »Delavec« št. 1, str. 2, št. 2, str. 3.
- Davek od zaslužka ročnih delavcev. »Pravica« št. 1, str. 2, št. 2, str. 2.
- Delavske konvencije. »Nova Pravda« št. 24, str. 1.
- Delo mestne občine ljubljanske za ublažitev stanovanjske krize. »Slov.« št. 50, str. 5.
- Delavske zbornice o važnih socialnih vprašanjih. »Jutro« št. 93, str. 6.
- Družinske doklade. »Pravica« štev. 26, str. 2, št. 27, str. 1.
- Fašistična ustava dela. »Jutro« št. 100, str. 7.
- Inspekcija dela. »Delavec« št. 4, str. 2, št. 5, str. 2.
- Izseljevanje delavcev. »Delavec« št. 5, str. 1.
- Konvencije. »Slovenec« št. 29, str. 6.
- Kriza v bolniškem zavarovanju. »Nova Pravda« št. 20, str. 3.
- Mednarodni urad dela svetovno informacijsko središče. »Nova Pravda« št. 1, str. 3.
- Nekaj podatkov o konvencijah. »Pravica« št. 4, str. 1, št. 9, str. 2, št. 10, str. 2.
- Položaj inozemskih delavcev v Franciji. »Nova Pravda« št. 18, str. 4.
- Preskrba vajencev v Nemški Avstriji. »Delavec« št. 12, str. 2.
- Prostovoljno zavarovanje delavstva. — »Pravica« št. 6, str. 2.
- Socialna politika na Poljskem. »Nova Pravda« št. 9, str. 3.
- Socialna politika Nemčije. »Nova Pravda« št. 11, str. 2.
- Socialne politične naloge občine. »Nova Pravda« št. 17, str. 5.
- Socialno delovanje mestne občine ljubljanske l. 1926. »Slovenec« št. 56, str. 6, št. 57, str. 6.
- Socialno zavarovanje v Nemčiji. »Delavec« št. 6, str. 3.
- Uboštveno skrbstvo in obl. samouprave. »Slovenec« št. 2, str. 8.

SOLIDNA POSTREŽBA

FRANC PAVLIN

v trgovini s špecerijskim, manufakturnim in galanterijskim blagom.

Centrala: **Gradišče 3**

Podružnici:

Trg Tabor 4
Boršnikov trg 4

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana

Leta 1688 ustanov. **Zvonarna** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vzeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesojnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Zahtevajte cenik.

